

### Тема: Мігель де Сервантес Сааведра (1547–1616). «Дон Кіхот» I частина (огляд). Історія створення роману, його зв'язок із лицарськими романами, пародійний характер

#### Мета: розвиток компетентностей

*предметних і комунікативних:* знання і розуміння історії створення та змісту I частини роману «Дон Кіхот», його тематики; уміння характеризувати жанрово-родову належність художнього твору, ідейно-тематичні та естетичні особливості, обговорювати актуальність та зв'язок твору з лицарськими романами; передавати за допомогою різних способів і засобів візуалізації власне розуміння почутого та/або прочитаного художнього тексту / медіатексту;

*ключових:* уміння розкривати взаємозв'язок між темою, мікротемами та основною думкою художнього тексту / медіатексту, коментувати підтекст; використовувати вербальні та невербальні засоби під час виступу перед аудиторією; використовувати різні форми презентації власної позиції для досягнення відповідної комунікативної мети.

**Обладнання:** підручник, зошити, ПК, презентація.

**Тип уроку:** урок формування нових знань, умінь та навичок.

#### Зміст уроку

##### I. Актуалізація знань

*Хвилинка творчості.* Мої асоціації зі словами «лицар», «лицарство».

##### II. Мотивація навчальної діяльності

Повідомлення теми уроку. Визначення очікуваних результатів відповідно до орієнтирів навчальної програми. Бесіда за епіграфом і мотиваційними запитаннями до розділу «Сервантес».

*Вступне слово вчителя.* У кожного народу є письменник, ім'я якого спливає, коли мова заходить про літературу.

Пограємо в асоціації: скажімо, літературу українську представляє... (Шевченко), польську – ... (Міцкевич), англійську – ... (Шекспір). А в літературі іспанській це, безумовно, Сервантес, роман якого «Дон Кіхот» належить до золотого фонду світової літератури як одне з найдосконаліших творінь людського розуму. За кількістю перекладів «Дон Кіхот» посів друге місце у світі після Біблії. Цей роман понині є однією з найпопулярніших книжок. У 2002 році він був визнаний кращим романом у світовій літературі. І він є книжкою настільки глибокою, що багато читачів після школи повертаються до неї ще раз, коли підроснуть. Учені вважають, що загалом роман прочитали понад 500 мільйонів людей. Доєднуємося до їхнього числа?

##### III. Сприйняття і засвоєння матеріалу

*Знайомство з митцем. Поетичний портрет.* Рубен Даріо «Сонет – Сервантесу», переклад Д. Павличка (рубрика підручника «Українське відлуння»).

*Словник. Трени* – жалібні плачі, переносно – скарги.

*Портретна робота.* Опишіть людину, зображену на портреті в підручнику, спробуйте її охарактеризувати за зовнішністю.

*Робота з підручником.* Опрацювання статті «Солдат із душею поета». Творче завдання: підготувати в групах питання для уявної пресконференції з письменником за означеною темою.

Група № 1. Дитинство і юність. Пошуки служби й заробітку в церкві та палацах.

Група № 2. Море. Полон. Повернення на батьківщину.

Група № 3. Робота над романом «Дон Кіхот». Видання книжки. Життя в злиднях.

*Укладання «Лінії часу»* про життя і творчість Сервантеса (завдання 1 робочого аркуша).

*Знайомство з твором.* Роман був опублікований у двох томах. Перший вийшов у 1605 році, другий – у 1615 році. Сервантес написав перші 7 розділів (так званий Перший виїзд Дон Кіхота) у в'язниці. Після звільнення перший том було продовжено оповідками про Другий виїзд Дон Кіхота, під час якого відбуваються найкумедніші події книжки.

Сюжет про схибленого читача, ймовірно, був запозичений із роману «Інтерлюдії романсів», де висміювався фермер, що зійшов із розуму від читання лицарських романів, кинув родину і став поневірятися по білому світу. Частково автор наділив Дон Кіхота і власними рисами. Образ Санчо Панси теж має свого літературного попередника – веселого пройдисвіта Ласарільо з народного шахрайського роману «Пригоди Ласарільо з Тормеса».

Сервантес задумав пародію, бо вважав, що лицарські романи віджили своє, стали шкодити іспанському суспільству. Автор запевняє читачів, що «Дон Кіхот» – лише спроба висміяти лицарський роман. Але явно пародійними є перших шість розділів, далі ж роман набуває ознак авантюрного, філософського. Чому ж автор так наполягав на пародії, що читачі теж повірили, ніби він прагнув назавжди відбити у своїх земляків бажання читати романи? У «Дон Кіхоті» широко відображена картина життя тогочасної Іспанії. Правдиві оцінки могли загрожувати автору судом, тому Сервантес навіть створив вигадане походження історії. Він стверджує, що найняв історика-мавра перекласти арабський рукопис, начебто знайдений у занедбаній квартирі в Толедо. А ще письменник придумав систему оповідачів, основні свої думки вкладав або в уста Дон Кіхота, прикриваючись його божевіллям, або в уста Санчо Панси, прикриваючись зовні блазнівським характером цього персонажа. По суті, роман – безперервний діалог лицаря і його зброєносця, зіткнення двох поглядів на життя: романтично-ідеального та реалістично-практичного. І обидва герої здобувають моральну перемогу над світом жадібності, себелюбства, духовної нікчемності й жорстокості.

З огляду на численні підробні продовження «Дон Кіхота» Сервантес пізніше написав другу книгу; її зміст – так званий Третій виїзд, або історія губернаторства Дон Кіхота і Санчо Панси. Річ у тім, що в 1614 році була опублікована фальшива друга частина Дон Кіхота, написана якимсь Авельянедою (псевдонім, особистість самозванця досі не встановлена). Роман Авельянеди був злісною пародією на «Дон Кіхота» і містив злобні випадки проти самого Сервантеса. Щоб відновити добре ім'я героя та письменника, і була опублікована друга книжка.

Під час створення первісний задум твору значно змінився: роман, розпочатий як пародія на лицарські романи, поступово переріс у трагікомічний епос іспанського життя.

Щоб зрозуміти зміст роману і сенс пародійності, треба знати історичний контекст.

*Історико-культурний екскурс.* На початку XVI століття в Європі не було держави, могутнішої за Іспанію. Під владою іспанського короля опинилися також частина Італії і Нідерланди. У 1492 році Колумб відкриває Америку, у XVI ст. Іспанія заволоділа

величезними колоніями, стала великою морською державою. Так утворилася велетенська імперія, над просторами якої «ніколи не заходило сонце».

Із країн Нового Світу в Іспанію пливло золото і срібло, яке добувалося в шахтах Перу і Мексики. Його ставало в країні все більше, а м'яса, хліба та оливкової олії – все менше. Все доводилося закупувати в інших країнах. Ні пограбування колоній, ні потік золота з Америки монархія не зуміла використати для розвитку економіки, яка занепадала. Заокеанські багатства не стали благом для країни, навпаки, – однією з причин занепаду. Іспанці не хотіли займатися виробництвом, бо думали, що стали володарями світу і можуть тепер усе дешево купувати в інших європейських країнах. Працювати вважалося не гідним іспанця. Проте утримання могутніх галер «Непереможної Армади» потребувало величезних коштів. Усе це призвело до того, що іспанські гідальго, ремісники й селяни, обкладені великими податками, бідували. Землевласники не намагалися збільшити виробництво на своїх угіддях, земля давала мізерний прибуток. Міська промисловість і торгівля зазнавали утисків і знаходилися не в кращому становищі, ніж землеробство. Непосильні податки розоряли народ, великі кошти витрачалися на утримання двору, багато розкрадалось королівськими міністрами і придворними. Авантюрна зовнішня політика розбещувала населення, вселяла надію на легке збагачення в колоніях і залежних європейських країнах шляхом військової служби. Коли ж у 1588 році біля берегів Англії було розгромлено іспанський флот («Непереможну Армаду»), потік золота з Америки припинився. Економіка до того часу була вже зруйнована, народ ще більше зuboжив.

*Опрацювання теоретичних понять:* пародія, роман.

#### **IV. Формування знань, умінь, навичок, компетенцій**

*Робота з художнім текстом. Розділ I.*

- Яким постає перед читачем Дон Кіхот на початку роману? Зачитайте портрет.
- Опишіть побут небагатого іспанського гідальго.
- Як на героя вплинуло читання лицарських романів?
- Чому всі вважають, що Дон Кіхот з'їхав з глузду, які його вчинки дають на це підставу?
- У чому пародійність підготовки героя до лицарського походу?
- Як Дон Кіхот обирає собі даму серця? Чому вона йому вкрай була необхідна?
- Доведіть, що герой створює навколо себе уявний світ, далекий від реальності.
- У чому полягає пародійний характер епізоду присвяти Дон Кіхота в лицарський стан?

*Коментар учителя до учнівських відповідей.* Найперше читач звертає увагу на пародійних персонажів. Дон Кіхот, бідний гідальго, зведений з розуму читанням лицарських романів, виїздить на подвиги. Але його обладунки – іржаві уламки озброєння його предків, його кінь – жалюгідна шкапа, яка спотикається на кожному кроці, його зброєносець – хитрий місцевий селянин, який спокусився шансом швидкого збагачення, дама його серця – скотарка Альдонса Лоренсо із сусіднього села, перейменована божевільним героєм у Дульсінею Тобоську. Далі ми бачимо, як в романі пародіюються всі лицарські обряди і звичаї: церемонія присвяти в лицарі, етикет лицарського поєдинку, деталі лицарського служіння дамі. Вже сама поява героя перетворюється на театральне дійство. Тому навколишні стають глядачами, які спостерігають за грою, але вони також розігрують перед Дон Кіхотом спектакль, перетворюючи життя на театр. У фіналі твору герої теж розігрують виставу, щоб повернути божевільного гідальго в його рідне село.

Комізм викликає розбіжність реальності й того, що вибудовує уява Дон Кіхота: іржаві залишки обладунку сприймаються як повне озброєння, сільська дівчина постає знатною

дамою, корчма уявляється замком. Пародійними є всі подальші подвиги Дон Кіхота, чинені їм для відновлення справедливості на землі, бо вони призводять до цілком протилежних результатів. У наступних розділах ви побачите, що пастушок Андрес, за якого Дон Кіхот заступився, після його від'їзду піддається ще більш жорстоким побоям; велетні виявляються звичайними вітряками; каторжники, звільнені ним, порозбігаються. Всі ті, кого Дон Кіхот намагається «захистити», молять небо покарати його разом з усіма лицарями на світі. Нарешті, змучений лицар Сумного образу повертається до себе додому і там перед смертю прозріває. Він знову стає доном Алонсо Кіхана, відрікається від лицарства і складає заповіт на користь племінниці, із застереженням, що позбавить її спадщини, якщо небога вийде заміж за того, хто любить читати лицарські романи.

## **V. Закріплення матеріалу, узагальнення та корекція знань**

*Творче завдання: переказ зі зміною особи оповідача.* Розкажіть про життя Дон Кіхота і його підготовку до мандрів від імені самого героя. Як зміниться характер оповіді?

*Робота в групах із завданнями робочого аркуша.* Виконання завдань 2–4:

- жанрові особливості твору Сервантеса;
- створення інформаційного кола про роман;
- продовження уявної бесіди героїв твору.

*Виконання інтерактивних вправ.*

Сервантес. Перший мільйон: <https://learningapps.org/display?v=pcy5tc7qa24>

Сервантес. Факти життя. Кросворд: <https://learningapps.org/display?v=pgdbig7vt24>

## **VI. Підбиття підсумків**

*Бесіда за змістом уроку.*

- Які труднощі життя зазнав Сервантес? Що вас вразило найбільше?
- Які риси характеру виявив Сервантес на військовій та державній службі?
- Якою є творча доля Сервантеса-письменника?
- Чому в Іспанії часів Сервантеса захоплювалися лицарськими романами?
- З якою метою М. Сервантес узявся за написання антилицарського роману?
- Як читачі сприйняли появу роману «Дон Кіхот»?
- Чому за десять років Сервантес повернувся до історії Дон Кіхота та написав другу частину роману?

*Вправа «3 М+Д»:* три моменти уроку, де я найбільш вдало реалізував / реалізувала себе + одна дія, яку я хотів би / хотіла би реалізувати наступного уроку.

### **Працюємо вдома**

1. Прочитайте розділи IV і VIII роману Сервантеса в підручнику.
2. Заповніть таблицю «Пародійний характер роману “Дон Кіхот”» (завдання 5 робочого аркуша).
3. Складіть план – сценарій коміксу / короткого відеофільму про життя і пригоди Сервантеса (завдання 6 робочого аркуша).